

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Дуб Богдани Станіславівни

«Розвиток системи економічної безпеки агрохолдингів»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

Аналіз результатів дисертаційної роботи Дуб Богдани Станіславівни дає змогу сформулювати такі узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей, логічної структури, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дослідження, основні положення якого подані до захисту.

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок з державними і галузевими науковими проблемами

Актуальність дослідження зумовлена відомим високим потенціалом діяльності агрохолдингів, реалізованим в світовій практиці, а також недостатньо комплексно вивченою специфікою їх функціонування у вітчизняній економіці.

Аграрні холдинги є наймасштабнішими гравцями ринку і значно впливають на експорт, реальний ВВП, ситуацію на світовому ринку. Інтегруючи всі елементи агропромислового виробництва і маркетингу у своїй структурі, конкурентні переваги агрохолдингів досягаються завдяки відсутності посередників у ланцюгу виробництва продукції-переробка-торгівля, застосуванню нових технологій у сільському господарстві, обробітку землі, логістиці, а також запровадженню стандартів якості, забезпеченню її дотримання та контролю на всіх етапах створення продукції та її просування на ринок.

Слід зазначити, що поняття «агрохолдингу» не формалізовано в Україні. Становлення холдингових компаній в Україні розпочалося з 1994 р., коли Указом Президента України № 224/94 було затверджено положення «Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та

приватизації»; їх діяльність регулюється Господарським та Цивільним Кодексами, Законами України «Про господарські товариства», «Про холдингові компанії в Україні» та ін. Формально холдингові підприємства в АПК повинні були мати вигляд акціонерних товариств на базі відповідних корпоративних підприємств. Тим не менше нині переважна більшість підприємств, що підпадають під характеристики агрохолдингів, мають форму ПП, ТОВ та ін., тобто поняття агрохолдингу в Україні - це суто економічна форма взаємодії, а формулювання цього поняття вийшло за рамки нормативного та правового поля, хоча і досі присутнє у науковому термінологічному використанні, а також в побуті.

В Україні зростає кількість агрохолдингів зростає: на початок 2021 р. було 117 сільгосп підприємств, які обробляли понад 10 тис. га.

Представлена дисертаційна робота має прикладне значення в контексті обґрунтування необхідності вирішення виявлених проблем та забезпечення ефективного функціонування аграрного холдингу, що зумовлює потребу у дослідженні теоретичних і прикладних аспектів розвитку системи економічної безпеки агрохолдингів. Положення дисертації також є актуальними в контексті розвитку законодавчої бази в сфері регулювання діяльності цих підприємств. Тому ідеї та наукові результати дисертаційного дослідження Дуб Богдани Станіславівни, безумовно, мають високе практичне значення в контексті подальшого вдосконалення систем економічної безпеки з урахуванням аспектів діяльності холдингових підприємств аграрного бізнесу.

У ході дослідження ставляться та вирішуються важливі завдання, які виникають у зв'язку з потребою теоретико-методологічного обґрунтування пріоритетів розвитку системи економічної безпеки агрохолдингів та необхідністю формування відповідної стратегії.

Зазначені вище проблеми обумовили актуальність обраної теми, знайшли своє відображення та шляхи розв'язання у дисертаційній роботі Дуб Богдани Станіславівни на тему «Розвиток системи економічної безпеки

агрохолдингів», що підтверджує важливість і своєчасність цього дослідження.

Дисертаційна робота Дуб Богдани Станіславівни пов'язана з науковими програмами, темами науково-дослідних робіт, які проводились в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, зокрема є складовою держбюджетної теми «Інноваційні чинники сталого продовольчого забезпечення та розвитку біоекономіки в Україні» (номер державної реєстрації – 0116U006934, 2016-2018 рр.) У її межах автором виконано дослідження щодо структури системи економічної безпеки агрохолдингів, розроблено методичні підходи до аналізу її стану та визначено інструментарій розвитку. Проблематика і результати виконуваних робіт дозволяють зробити висновок про те, що сформульовані теоретико-методологічні та практичні рекомендації відповідають базовим положенням економічної науки і паспорту спеціальності 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Знайомство з дисертаційною роботою, авторефератом та публікаціями Дуб Б.С. свідчить про достовірність основних результатів, висновків і рекомендацій. Позитивним є нестандартність підходів до дослідження окремих завдань. Автором використані різноманітні методи наукових досліджень, що дозволило сформулювати низку наукових положень, висновків і рекомендацій, сукупність яких є вирішенням конкретного наукового завдання. Отримані результати мають суттєве значення для економічної науки.

Теоретико-методологічні основи дисертаційної роботи ґрунтуються на фундаментальних положеннях економічної теорії, наукових розробках вітчизняних і зарубіжних учених з питань економічної безпеки, функціонування аграрних підприємств, а також чинної законодавчої та нормативно-правової бази в Україні та світі. Аналітичні дослідження автором здійснено на основі застосування таких загальних і спеціальних наукових

методів та прийомів, серед яких – наукової абстракції, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, історичний метод, порівняння і класифікації, фінансового і статистичного аналізу, графічні та ін.

Дисертація логічно побудована, її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Між розділами та підрозділами роботи є належний зв'язок. У кінці кожного розділу роботи наведені ґрунтовні висновки. Представлене до захисту дисертаційне дослідження засвідчує, що здобувач опрацював достатню кількість вітчизняної і зарубіжної наукової літератури за тематикою. Також відзначаємо, що по тексту є дуже багато ілюстративного матеріалу, який грамотно відображає окремі важливі результати дослідження.

Наукові положення, висновки і рекомендації, які містяться у дисертаційній роботі Дуб Богдани Станіславівни, є обґрунтовані достатньою мірою. Обґрунтованість та достовірність одержаних результатів підтверджується їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, публікацією у наукових фахових виданнях, практичним впровадженням окремих наукових розробок у господарську практику підприємств та навчальний процес.

Загалом дисертаційна робота, її автореферат і за своїм змістом, і за логікою викладу матеріалу підтверджують вагомих науковий внесок здобувача в розвиток галузі знань, за якою захищається робота, 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження Дуб Богдани Станіславівни на тему «Розвиток системи економічної безпеки агрохолдингів», положень автореферату, тем публікацій дозволяє прийти до висновку про наукову обґрунтованість і достовірність одержаних результатів.

3. Наукова новизна положень, висновків і результатів дисертації

Можна цілком стверджувати, що всі завдання в проведеному дисертантом дослідженні знайшли своє вирішення. Важливими науковими результатами, які характеризують наукову новизну дисертаційної роботи Дуб Б.С. і підтверджують особистий внесок у розробку досліджуваної

проблеми, є наступні положення теоретичного та прикладного характеру:

уперше:

– розроблено концептуальну модель інноваційного розвитку системи економічної безпеки агрохолдингів (СЕБА), яка, базуючись на міждисциплінарному підході до економічної та управлінської наук, складається з теоретико-методичного, аналітичного і рекомендаційного блоків, і передбачає уведення управлінських інновацій в СЕБА: стратегію інноваційного розвитку СЕБА, заходів з підвищення рівня економічної безпеки, інтеграцію та синергію видів менеджменту, управління знаннями та ризиками, а також включає освітню модель підготовки фахівців та використання новітніх методів в межах системи;

удосконалено:

– визначення змісту економічної безпеки підприємства, що, на відміну від наявних, передбачає її розгляд на системних засадах як: 1) стану захищеності від загроз; 2) діяльність, спрямовану на забезпечення цього стану; 3) міждисциплінарну науку і дисципліну менеджменту, що надає нову інтеграційну властивість цьому поняттю, відсутню у окремих його складових;

– підходи до визначення структури механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, які, на відміну від наявних, передбачають визначення способів, засобів впливу та підсистем забезпечення і використання конкретних методів, інструментів та важелів у процесах забезпечення економічної безпеки та постійного моніторингу результатів цієї діяльності, що сприяє реалізації функції управління в системі економічної безпеки підприємства;

– класифікацію загроз економічній безпеці аграрних холдингів, яка відрізняється доповненням переліку основних загроз економічній безпеці для підприємств агросектору загалом та для агрохолдингів зокрема класифікаційними ознаками: галузь, загальноекономічний стан та функціональні складники, на підставі чого підприємства зможуть прогнозувати стан реалізації економічних інтересів, розуміти джерела загроз

та шляхи їх попередження;

набули подальшого розвитку:

– зміст визначення поняття «інноваційний розвиток системи економічної безпеки підприємства», що, на відміну від інших, акцентує увагу на впровадженні управлінських інновацій в систему економічної безпеки підприємства (розробка та удосконалення форм організації системи, механізмів управління, технічних засобів, форм, методів і методик протидії негативним факторам, впровадження нових (оптимізації існуючих) організаційних структур та підготовки фахівців з економічної безпеки), як важелів інноваційного розвитку системи;

– зміст поняття «система економічної безпеки агрохолдингу», що, на відміну від наявних, передбачає віднесення механізму забезпечення до підсистеми забезпечення економічної безпеки, а також відповідно до специфіки функціонування агрохолдингів, загрози не внесено до внутрішнього складу системи з метою злагодженої організації системи, яка здатна забезпечити ефективність діяльності, сприяє прийняттю раціональних управлінських рішень;

– науково-методичні підходи до оцінювання стану системи економічної безпеки вітчизняних агрохолдингів, які, на відміну від наявних, визначають об'єкт оцінювання та повний перелік метрик, засобів та методів оцінювання на основі типізації за різними ознаками та виокремлення основних критеріїв, що сприяє ефективнішій оперативній роботі та прийняттю кращих стратегічних рішень;

– науково-методичні підходи до аналізу систем економічної безпеки аграрних холдингів, які відрізняються використанням якісних і кількісних параметрів та комплексним оцінюванням економічної безпеки (за період 10 років, 27 показників фінансово-господарської діяльності, 20 коефіцієнтів фінансового аналізу, 25 методик прогнозування банкрутства), що дозволяє сформулювати висновки про стан наявних систем економічної безпеки чи ефективність окремих операцій управління ризиками, з'ясувати слабкі ланки

управління економічною безпекою для подальшого вдосконалення;

– методичні та практичні підходи до вдосконалення системи економічної безпеки агрохолдингів на основі формування стратегії її інноваційного розвитку, теоретичними та практичними передумовами формування якої є: використання загальної стратегії блакитного океану, інструментів менеджменту знань, врахування передових практик з іноземного досвіду (зокрема, оцінювання впливу інновацій системи економічної безпеки на ринкову вартість, законодавчі ініціативи, міжнародні стандарти), покращення організаційної структури (введення штатної одиниці чи підрозділу), підготовки фахівців, впровадження спеціалізованого програмного, науково-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення.

4. Наукове та практичне значення одержаних результатів

Теоретична цінність отриманих результатів дисертаційної роботи Дуб Б.С. зумовлена поглибленням науково-методичних підходів та рішень щодо розвитку і постійного вдосконалення системи економічної безпеки аграрних холдингів як умови сталого розвитку. Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони носять прикладний характер та використані в практичній діяльності державних установ та аграрних підприємств, зокрема у практичній діяльності Управління агропромислового розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації при розробці заходів підтримки економічної безпеки суб'єктів агробізнесу з урахуванням деструктивних чинників (довідка № 251/0/119-17 від 20.02.2017) і ТОВ «Альфа-Агро» у частині вдосконалення окремих елементів стратегічного, фінансового, антикризового та ризик-менеджменту (довідка № 4 від 05.04.2019 р.). Теоретичні та методичні рекомендації використовуються в навчальному процесі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького при викладанні дисциплін «Політична економія», «Мікроекономіка», «Мікроекономічний аналіз державної політики», «Економічна теорія управління підприємством» (довідка № 113/03-а від

17.05.2017).

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження в опублікованих працях і авторефераті

Основні положення дисертаційного дослідження, одержані результати, висновки, рекомендації відображені у в 30 наукових працях, у тому числі: в 12 одноосібних статтях, у тому числі, 11 – у наукових фахових виданнях України, які входять до наукометричних баз, 1 – у наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, 18 доповідей наукових конференцій. Загальний обсяг опублікованого матеріалу за темою дисертації, який належить особисто автору – 14,72 друк. арк.

В авторефераті знайшли своє відображення основні положення дисертаційної роботи та найважливіші її результати. Висновки дослідження та рекомендації відповідають поставленим задачам.

Зміст і назви опублікованих наукових праць висвітлюють одержані наукові результати, підтверджують право Дуб Богдани Станіславівни на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Аналіз змісту дисертації та автореферату Дуб Богдани Станіславівни дозволяє зробити висновок, що робота на тему «Розвиток системи економічної безпеки агрохолдингів», представлений автореферат написані відповідно до встановлених вимог. Автореферат Дуб Богдани Станіславівни повністю відображає зміст та ідеї дисертаційної роботи згідно встановлених обсягів.

Таким чином, можемо зробити висновок, що наукові положення, висновки, рекомендації, що відображені в авторефераті Дуб Богдани Станіславівни, розкриті та обґрунтовані в дисертаційній роботі на належному рівні.

6. Дискусійні положення та зауваження

Поряд із позитивною оцінкою актуальності, змісту та результатів

дисертаційного дослідження Дуб Богдани Станіславівни, окремі його положення є дискусійними та викликають певні зауваження, зокрема:

1. У пп.1.1. автором сформоване авторське визначення поняття економічної безпеки підприємства, що складається з трьох аспектів розгляду його сутності (с.22 дис.). Водночас, виходячи з теми та завдань дослідження доцільно було б також визначити також поняття економічної безпеки агрохолдингів.

2. На рис. 1.6 «Авторське трактування системи економічної безпеки агрохолдингу» (с. 39 дисертації, с. 8 автореферату) подано елементи системи економічної безпеки агрохолдингу в авторській інтерпретації. Але внаслідок високого ступеню узагальнення цієї структури, незрозуміло, чи входять до її складу такі елементи, як: методи, ресурси, а також процеси взаємодії із зовнішнім середовищем.

3. У п. 2.1. роботи розглянуто сучасний стан та тенденції економічної безпеки агрохолдингів в Україні та світі. Проте за межами аналізу залишилися питання деформованої структури сільськогосподарського виробництва на користь експортоорієнтованої рослинницької продукції на цих підприємствах. Адже у сучасній структурі сільськогосподарського виробництва України великі аграрні формування переважно займаються виробництвом менш трудомістких, високорентабельних і швидкоокупних сільгоспкультур (86,1 % соняшнику, 80,0 % зернових та зернобобових культур, 95,2 % буряку цукрового). Така спеціалізація виробництва агрохолдингів часто супроводжується недотриманням ними вимог раціонального землекористування, порушенням сівозмін та нехтуванням заходів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення. Це негативно впливає на екологічний стан сільгоспугідь, призводить до виснаження ґрунтів, зниження якісних показників сільськогосподарських земель.

4. У п. 2.3., присвяченому оцінюванню показників економічної безпеки агрохолдингів в Україні автором запропоноване її комплексне оцінювання з

використанням різних методик оцінки певних аспектів функціонування системи економічної безпеки агрохолдингу з використанням кількісної та якісної оцінки відповідних показників. Погоджуючись із достатньою глибиною проведеного оцінювання, слід зауважити, що відсутність інтегрального індикатора унеможливорює загальне представлення стану економічної безпеки підприємства. Доцільно було б здійснити таке інтегральне оцінювання хоча б на рівні експрес-аналізу за певною групою основних індикаторів, що може стати напрямом для подальших досліджень автора.

5. В роботі було б бажано приділити більшу увагу діяльності служб безпеки агрохолдингів щодо розв'язання корпоративних конфліктів, запобігання протиправному поглинанню та рейдерству, як однієї з найбільших загроз сучасним підприємствам агросектору України, на думку автора.

Проте наведені зауваження щодо змісту можуть розглядатися як рекомендації до подальшої наукової роботи та не зменшують загальної високої оцінки цієї дисертаційної роботи.

7. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота Дуб Богдани Станіславівни на тему «Розвиток системи економічної безпеки агрохолдингів», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності, є актуальним, завершеним, цілісним науковим дослідженням. У ході його виконання одержано результати, які є новими в економічній науці.

Подані зауваження не зменшують загальної цінності одержаних наукових результатів представленої до захисту дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Дуб Богдани Станіславівни за змістом, структурою, новизною отриманих розробок і рекомендацій відповідає рівню

дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Обрану тему дослідження розкрито в повній мірі. Виконано поставлену мету та задачі. Тема дисертаційної роботи повністю відповідає спеціальності 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Автореферат містить основні результати дисертаційної роботи, що заслуговують особливої уваги вчених і фахівців. Положення автореферату є такими ж, як у самі дисертації. Автореферат не містить інформації, яка є відсутньою у роботі.

Виходячи з актуальності дисертаційного дослідження, наявності нових наукових результатів, відповідності існуючим вимогам до кандидатських дисертацій (пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), робимо наступний висновок:

Дисертаційна робота на тему: «Розвиток системи економічної безпеки агрохолдингів» відповідає паспорту обраної спеціальності, а автор, Дуб Богдана Станіславівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Офіційний опонент:

головний консультант відділу
економічної стратегії Національного
інституту стратегічних досліджень,
доктор економічних наук, професор

Л.Г. Шемаєва

Відпис Шемаєвої Л.Г. засвідчує:
Заступник директора

Інституту

13.09.2021

